

ROK REVOLUCE

Lekce 5 – Pád Berlínské zdi

Metodický materiál pro učitele

www.rokrevoluce.cz

O PROJEKTU

Vzdělávací videosérie Rok revoluce www.rokrevoluce.cz je určena žákům vyšších tříd základních škol (7. – 9. třída) a studentům středních škol. V roce 2019 si Česká republika připomíná 30. výročí sametové revoluce – klíčové události našich moderních dějin. Smyslem této série Knihovny Václava Havla je přiblížit mladým lidem, kteří historický převrat osobně nezažili, rok 1989 v širším kontextu než jenom skrze listopadové revoluční události.

Série se skládá ze sedmi dílů, které postupně od ledna do prosince mapují důležité události celého roku 1989. Lekce se zaměřují především na události domácí, ale zmiňují také vývoj okolních zemí tehdejšího Východního bloku, především SSSR, východního Německa a Polska. Cílem série je, aby žáci a studenti pochopili sametovou revoluci jako výsledek mnohaletých snah o boj za svobodu a demokracii v Československu a také jako odraz širších změn, které od poloviny 80. let spolu s nástupem Michaila Gorbačova do čela SSSR postupně zasáhly všechny země pod sovětským mocenským vlivem. V průběhu sedmi lekcí jsou mladí lidé zároveň seznámeni s některými událostmi a pojmy z historie předchozích let (okupace Československa, disent, normalizace, Charta 77 apod.), na něž rok 1989 navazoval.

ZAPOJENÍ DO VÝUKY

Série se skládá ze 7 videolekcí, z nichž každá má 3 – 4 minuty. Stopáž byla zvolena tak, aby bylo možné lekce snadno zapojit do výuky. V průběhu roku 2019 budou lekce zveřejňovány postupně na webové stránce www.rokrevoluce.cz. Promítáním videolekcí ve výuce se výročí sametové revoluce nestane jenom jednorázovým tématem, ale prostoupí výuku po celý rok. Škola může do projektu přistoupit kdykoli a lekce využít dle své potřeby.

Harmonogram zveřejnění lekcí:

- Leden – Lekce 1
- Březen – Lekce 2
- Květen – Lekce 3
- Červen – Lekce 4
- Říjen – Lekce 5
- Listopad – Lekce 6
- Prosinec – Lekce 7

Ke každé lekci je k dispozici metodický materiál pro pedagogy a pracovní list pro žáky. Listy obsahují úkoly, jak lze po zhlédnutí videa téma dále rozvíjet, včetně návrhů na doplňující četbu či zhlédnutí dalších materiálů. Je na zvážení pedagoga (časových možnostech, věku žáků a studentů), které z těchto doplňujících úkolů a materiálů využije.

LEKCE 5 – PÁD BERLÍNSKÉ ZDI

První lekce uvedla mladé diváky do ledna revolučního roku 1989 a seznámila je s klíčovou událostí počátku roku – tzv. Palachovým týdnem. Podnětem k této sérii demonstrací a občanských nepokojů na Václavském náměstí v Praze bylo připomenutí si 30 let od smrti studenta Jana Palacha, který se upálil na Václavském náměstí 15. 1. 1969 a zemřel o několik dní později 19. 1. 1969. **Druhá lekce** se zabývala peticemi, které na jaře 1989 vznikaly na obranu nespravedlivě vězněných účastníků Palachova týdne, mezi nimiž byl i Václav Havel. Tématem **třetí lekce** byla petice Několik vět, která požadovala dodržování základních lidských práv a kterou se odvážilo podpořit přes 40 000 osob, včetně známých osobností. **Čtvrtá lekce** se soustředila na události v Sovětském svazu a v Polsku, kde na rozdíl od Československa bylo v polovině roku 1989 zřejmé, že změny režimu jsou nevyhnutelné.

Pátá lekce zavádí diváka do října 1989 a podobně jako předchozí lekce se soustředí na události postihující sousední země, konkrétně komunistickou Německou demokratickou republiku (NDR), avšak tentokrát s těsnou vazbou na Československo. Lekce nejprve ve zkratce vysvětluje, proč po druhé světové válce došlo k rozdělení Německa na *Spolkovou republiku Německo* (SRN) a *Německou demokratickou republiku* (NDR) a že došlo nejen k rozdělení země, ale i jejího hlavního města. Odlišnost života v těchto dvou rozdělených zemích a částech Berlína je ilustrována na odlehčeném příkladu umění, který by měl kromě pobavení studentům ukázat především rozdílnost světů oddělených zdí.

Dále se lekce soustředí na říjen 1989. Již od léta 1989 se východní Němci snažili přes území Československa emigrovat z komunistické NDR do demokratické SRN. Nejprve šlo o desítky lidí, ale postupně jejich počet rostl na stovky a v průběhu podzimu dokonce na tisíce. Vedení komunistické NDR bylo pod tlakem situace nuceno povolit volný odchod Němců do západní Spolkové republiky Německo. Ten probíhal celkem ve třech vlnách exodu. V první vlně se od večera 30. září do rána 1. října 1989 přesunulo na Západ více než 6000 východních Němců. Jeli zvláštními vlaky východoněmecké železnice, doprovázenými západoněmeckými diplomaty. Vlaky projížděly do západního Německa přes území NDR. Během tří následujících dnů však do prostor velvyslanectví SRN v Praze přijelo dalších několik tisíc občanů NDR a následovala druhá vlna exodu. Tentokrát vycestovalo z Prahy v noci ze 4. na 5. října 1989 přes 8000 lidí. Třetí vlna exodu se již prolínala s pádem Berlínské zdi a mezi 4. a 10. 11. 1989 prošlo naším územím dokonce přes 62 000 východních Němců.

Do vzpomínek tehdejších Čechů se zapsaly především první dvě vlny, ve kterých prošlo pražskou ambasádou SRN (sídlící v Lobkovickém paláci na Malé Straně) přes 15 000 uprchlíků. Do Prahy přijížděli často v autech (značky Trabant ad.), která nechávali zaparkovaná v okolí ambasády, kde jejich množství blokovalo dopravu. Ubytovat takové množství lidí na omezeném prostoru velvyslanectví bylo složité a vzniklo jakési improvizované stanové městečko. „*Oranžerie velvyslanectví, kterou jsme uvolnili, byla přetvořena na ložnice a příbytky pro uprchlíky,*“ napsal k situaci bývalý západoněmecký velvyslanec v Praze Hermann Huber: „*Jídlo už se podávalo pouze z polní kuchyně, noci byly chladnější, čekání na dvaadvacet toalet bylo delší a místo na přespání stále těsnější. Především se však stále ještě nerýsovalo žádné řešení.*“

V souvislosti s pobytem východních Němců v Praze je v lekci zmíněna solidární reakce mnohých Čechů, kteří spontánně přicházejícím Němcům pomáhali. K definitivnímu pádu režimu v Německu dochází 9. 11. 1989 s pádem Berlínské zdi, který se stává symbolem konce jedné historické éry.

Lekci uzavírá dobový komentář [Timothyho Gartona Ashe](#), ve kterém britský historik trefně předpovídá, že změny brzy přijdou i do Československa a že půjde o rychlý konec režimu.

Klíčové události a pojmy 4. lekce

- Rozdělení Německa po 2. sv. válce
- Spolková republika Německo (SRN)
- Německá demokratická republika (NDR)
- Exodus východních Němců v roce 1989 do západního Německa
- Rozdělení Berlína: Berlínská zeď
- Pád Berlínské zdi

Jak s žáky a studenty po zhlédnutí videa ve výuce pracovat:

- V úvodu je dobré shrnout, jaká společenská a politická situace podzimu 1989 předcházela – tedy postupně se hroutící komunistické režimy ve východním bloku. Z probíhajících změn je dobré zmínit především reformy v SSSR (dle věku a zaměření žáků a studentů zvažte, zda mají znát termín perestrojka), za zmínku však stojí jméno Michaila Gorbačova, který za snahy o demokratizaci SSSR dostal v roce 1990 Nobelovu cenu míru. Situaci v okolích zemích, především v Polsku, stačí uvést jako ilustraci toho, že se poměry ve východní Evropě pomalu měnily (dle věku a zaměření studentů zvažte, zda je upozornit například na název hnutí Solidarita). Naopak v ČSSR byla zatím situace spíše klidem před bouří.
- Rozdělení Německa: první část lekce rekapitulující rozdělení Německa může sloužit jako odrazový můstek k diskusi o tom:
 - jak se asi cítili lidé, rodiny, přátelé, kteří byli v Německu po rozdělení země a hlavního města od sebe odtrženi. Studenti mohou diskutovat o tom, jak různě se odvíjely životy na opačných stranách zdi a po čem lidé na východní straně toužili.
 - diskusi je možné rozšířit i o to, zda studenti znají i jiné země, které se v průběhu historie rozdělily či rozpadly a za jakých okolností (rozpad Československa, země bývalé Jugoslávie, Severní a Jižní Korea apod.)
- Exodus východních Němců: toto téma může studenty zaujmout jednak proslulými trabanty, které zaplavily ulice Prahy, ale také paralelou s dnešní situací, kdy je téma uprchlíků aktuální. Diskutovat lze o tom:
 - proč asi východní Němci utíkali a po čem toužili: Knihovna Václava Havla k tomuto tématu má k dispozici on-line výstavu fotografií Oldřicha Krutského, která zachycuje atmosféru stanového městečka na pražské ambasádě SRN,

tváře prchajících Němců, ve kterých se zračí radost, naděje, ale i vyčerpání a strach.

- v čem studenti spatřují paralely s dnešními uprchlíky (snaha žít ve svobodnější, ekonomicky stabilnější společnosti, pocity lidí opouštějících svůj domov a čelících nejistotě), v čem je situace naopak jiná (v případě dnešních uprchlíků jde většinou o hledání nového domova v jiné, kulturně odlišnější zemi)
- Pád Berlínské zdi: jedná se o největší symbol konce komunismu v Evropě a pro studenty je dobře pochopitelný právě tím, že šlo o reálné zboření zdi, která násilně rozdělovala jedno město.

Doplňující materiály

- Pokud máte ve výuce čas, můžete si promítnout další fotografie z exodu východních Němců a to z [on-line výstavy fotografií Pavla Krutského](#) – černobílé snímky zachycují tváře lidí, kteří se rozhodli opustit svoji zemi. Některé z nich jsou

použity v samotné videolekci.

- Pád Berlínské zdi – pokud chcete tématu věnovat více času, existuje řada videí zachycujících pád zdi (např. [zde](#)). Alespoň některá je dobré studentům pro pochopení atmosféry doby pustit, nebo je vyzvat, aby se na video podívali na svých mobilních telefonech.
- K říjnu 1989, o němž pojednává pátá lekce Roku revoluce, se vztahuje také známá Havlova esej **Slovo o slovu**. S tématem lekce přímo nesouvisí, ale časově spadá do stejného období. Na začátku roku 1989 získal Václav Havel Mírovou cenu německých knihkupců, na niž reagoval děkovným projevem pod názvem Slovo o slovu. Cena byla oficiálně udělena na knižním veletrhu ve Frankfurtu nad Mohanem v říjnu 1989 v autorově nepřítomnosti. Pětiminutovou videoukázku z této eseje, která se zabývá silou slova a jeho zneužitelností, si můžete pustit [zde](#). Úryvek čte zpěvačka a herečka Barbora Poláková.

Návrhy konkrétních úkolů naleznete v pracovním listu. Většinu úkolů lze plnit v rámci skupinové práce.